

Haugen

Foto: Ukjent

**Femundsmarka
nasjonalpark**

En veiløs gård i inngangen
til Femundsmarka

Bosetting i 150 år

– Han sto og glante østover mens han svingte låen på vollen her. Plutselig kunne han sette låen fra seg, dra, og bli borte uten et ord. Det var villmarka som lokket.

Svein Bjarne Waldal forteller historien om Jo Larsa, den aller første karen som bodde fast på Haugen. Gården på østsida av Femunden, midtveis mellom Synnervika og Svukuriset, er avsidesliggende så det holder vil byfolk mene, en slags siste utpost mot villmarka. Men for naturelskere og fiskere med store drømmer, ligger den der midt i smørøyet.

Det er et dagsverk å besøke naboen samme hvilken vei en snur seg. Det er det ingen tvil om. De som skal bo på den veiløse gården Haugen ved Femunden, kan ikke være selskapsyke.

Dessuten må de være selvhjulpne. Det har de da også vært, Åse og Svein Bjarne Waldal som har holdt til her et helt liv, og som fortsatt er her store deler av året.

Selvhjulpne har de måttet være, de som har slitt for føda her tidligere også.

På den fredelige vollen noen hundre meter opp fra brygga ved Femunden har det bodd folk i snart hundre og femti år.

Her har det gått kyr og geiter, det har vært sagbruk, og det har blitt bygd mangfoldige båter i gårdens eget båtbyggeri. Men ikke minst har vandrere og fiskere i hopetall vært innom gjennom årene for en kaffetår eller ei seng og kvile slitne kropper i.

Dette heftet er basert på historier fortalt av Åse og Svein Bjarne Waldal i et intervju sommeren 2022.

Øvrige kilder:

Terje Mathisen. 1995. Villmark og mennesker møtes, Terje Mathisen forlag.

Amund Spangen. 2004. Femundsåtene. AS FÆMUND.

Tekstforfatter: Eva Laukøy.

Daværende statsminister Odvar Nordli besøkte Haugen på syttitallet. (Foto: Ukjent)

Hovedhuset på Haugen, Vinterstuggu, ble bygd i 1938. (Foto: Eva Laukøy)

Jo Larsa

Haugen var først seter under gården Bakken, en av de fire gårdene på Femundshytten på den andre siden av Femunden.

Det er ingen tvil om at han likte seg bedre her nær villmarka enn på Femundshytten, Jon Larsen, eller Jo Larsa som han ble kalt, den første fastboende. Han fikk skjøte på Haugen som boplass i 1876.

Nærmere jaktterrenget og de forjettede fiskevannene var det umulig å komme. Det passet Jo Larsa bra.

Buene han hadde i marka og veidemannslivet trakk mer enn gårdsarbeid, kjerring og unger.

Hvordan det var å være kona hans, forteller ikke kildene, men to ekteskap og et samboerskap kunne han notere seg for, og i alt åtte barn ble han far til.

Suksess som gårdbruker og ektemann hadde han altså ikke. Jo Larsa gikk konkurs, og Rørosbanken tok over gården.

Sving på sakene ble det ikke før tre brødre fra Femundshytten kjøpte Haugen rundt 1920.

Jo Larsa slo seg til på Haugen i 1876. (Foto: K. Nissen 1916)

Ingen vet hvor gammel Grøtådalsetra er, men trolig har den vært seter for Femundshytten allerede på 1700-tallet. (Foto: Ukjent)

Fiskere på Grøtådalsetra. (Foto: Ukjent)

Båtbyggeri

En av de tre brødrene fra Femundshytten, Ole, bosatte seg på gården, tok navnet Haugen og satte i gang med både geiter, kyr og hest. Å levere melka var ikke så enkelt fra villmarka, så den ble brukt til å yste ost og kinne smør på gården. Det var sjøen, naturen og turistene som ga utkomme.

Ikke minst var de rike moltemyrene gull verdt. Ole og sønnene plukket molte i det som ble kalt helkvarter. En slik dunk rommet 27 kilo. En av sønnene forteller at han i 1960 plukket 24 slike kvarter som han bar på ryggen de fjorten kilometerne fra Grøtådalsetra. Det skulle bli pene seks hundre og femti kilo molte på en sesong!

Femundsjøen er livsnerven for folket på Haugen, og båten har vært viktig gjennom all tid. Barna måtte skysses til internat på Elgå, turister skulle fraktes hit og dit og garnfisket etter sik om høsten var

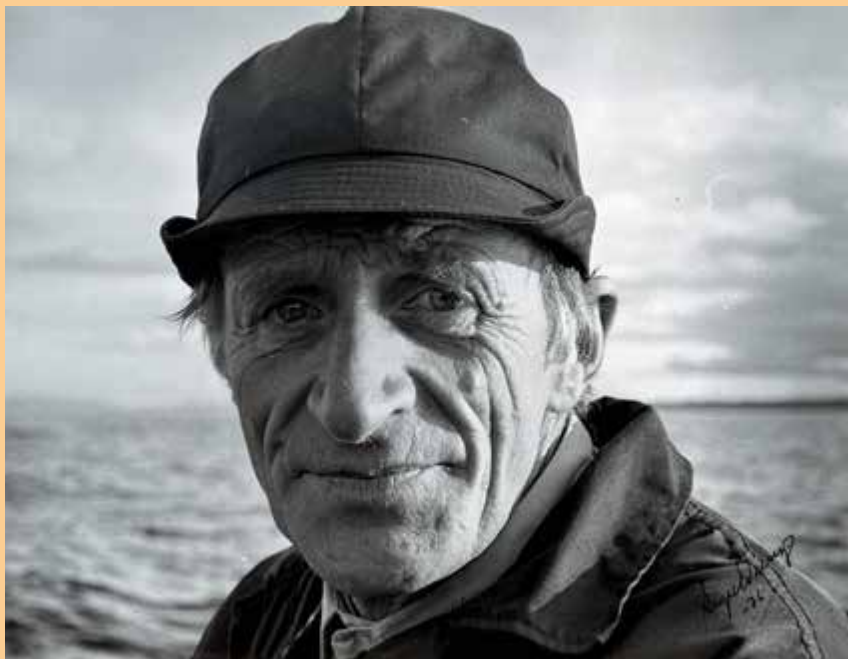
viktig attåttnæring. Solide båter har alltid vært viktig.

Oles sønn, Oskar Haugen, tok saken i egne hender og startet båtbyggeri på gården på slutten av femtitallet sammen med broren. Emner ble hentet fra skogen og skåret på egen gårdssag.

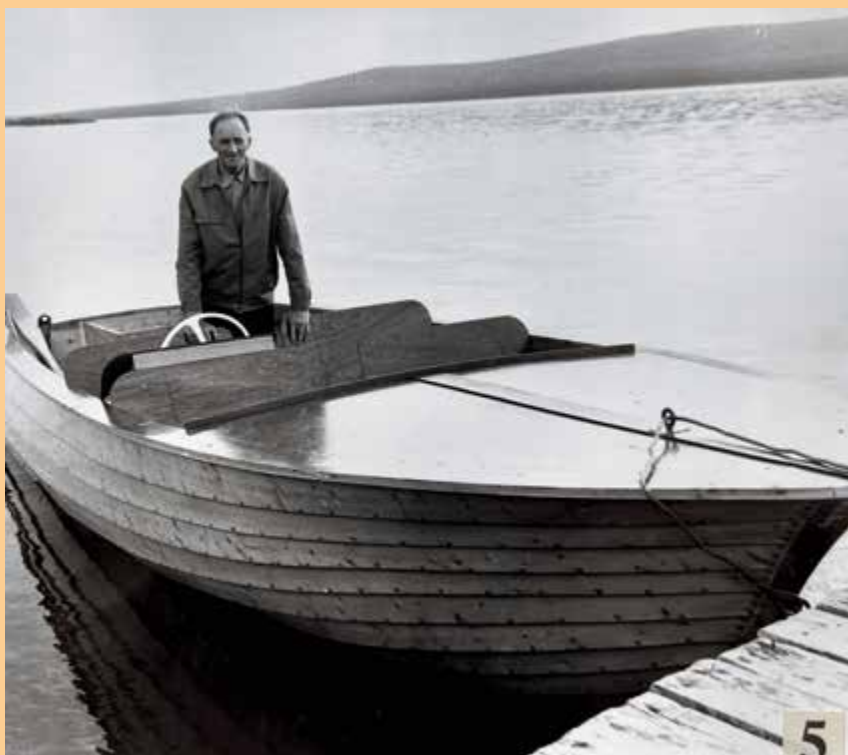
Det gikk gjetord om den nevenyttige Oskar Haugen. Han var selvhjulpne både som snekker og smed og i tillegg var han fjelloppsynsmann for Engerdal fjellstyre i mange år.

Oskar Haugen etablerte sitt eget båtbyggeri, og bygde mer enn 150 båter. (Foto: Eva Laukøy)

Oskar Haugen fraktet mang en turist på Femunden gjennom livet (Foto: Signe Drevsjø)

Oskar Haugen med en av sine selvbygde båter. (Foto : Signe Drevsjø)

Turisme viktigere enn gårdsdrift

– Døm kan ha Ammerika for seg sjøl, berre je fe kåmmå å t Grøtådalsetra!

Ei eldre dame som var så heldig å få losjere i den vakre Grøtådalen om somrene, ga seg ende over.

I generasjoner har setra ved den fiskerike Grøtåa gitt folk stjerner i øynene. Den hører til Haugen og har sammen med buene i marka og utleiehyttene på gården blitt mer og mer viktig som inntektskilde for folket på Haugen.

Brygga som ble bygd på begynnelsen av 1940-tallet, gjorde at Femunds båten kunne legges til. Mange starter turen sin i Femundsmarka på brygga her og sveiper gjennom tunet på Haugen før de legger i vei innover fjellet.

En periode hadde Haugen samarbeid med DNT. Det resulterte blant annet i at vandrerutene fra Svukuriset til Haugen og videre nordover til Røvollen ble merket.

Fortsatt tilbyr Haugen overnatting, og har femten senger til rådighet for fotturister.

Når isen legger lokk på Femunden seinhøstes og verden utenfor blir vanskeligere å nå, er snøskuteren god å ha. Da fraktes isfiskerne inn til Vonsjøen og andre fiskevann.

Setra og buene er fullbooka nesten året rundt.

Dyreholdet ble det slutt på i begynnelsen av syttitallet. Den som har sett steinurene langs sjøen fra dekket på Fæmund II, skjønner kanskje hvorfor. Beitet var dårlig. Gårdbrukerne på Haugen var avhengig av slåtter på vestsida av sjøen for å ha vinterfôr til dyra.

– Dæm må no fill bli forundra de der krytura hass Ola Haua hvis dem fe sjå i ' grasstrå!
En fløter som fôr forbi Haugen på en tømmerbom, skal visstnok ha sagt det etter å ha studert landskapet. Og han hadde nok et poeng.

Ole og Petra Haugen etter en bytur i 1962. (Foto: Ukjent)

Et liv i ødemarka

Åse Waldal vokste opp på Haugen og er tredje generasjon som har levd nesten hele livet sitt her. Hun har opplevd framskrittene da strømmen kom i 1978 og - da parabolantenna kom og brakte hele verden inn i stua på nittitallet.

Med kortreiste, rause middager, gjerne sik, reinkjøtt, kantareller og molte og har hun skapt gode minner for mang en sliten vandrør gjennom årene.

Da helsa skrantet for noen år siden, måtte hun flytte til Røros, men hun prøver å være så mye hun kan på Haugen om sommeren.

– Det er dette som er hjemme, sier Åse i sola mellom høye furutrær.

Svein Bjarne har ingen planer om å flytte fra Haugen. Turistene krever sitt, og når høstmørket senker seg, savner han ingen.

Svein Bjarne og Åse Waldal har trivdes med livet ved Femunden. (Foto: Eva Laukøy)

Ny generasjon

Bente Waldal og Jon Arve Wålberg bor nå på Haugen og har tatt over drifta etter Bentes foreldre, Svein Bjarne og Åse.

De er fjerde generasjon som nå viderefører en 150 år lang gårdshistorie i den karrige ødemarka, og en nesten like lang turisthistorie.

De har tatt et verdivalg og ser fram til et liv utenom det vanlige i dagens samfunn – et liv i takt med naturen, der været og årstiden avgjør dagens arbeidsoppgaver.

Om sommeren er det igjen dyr på gården. Hester og geiter beiter på engene rundt Haugen, slik de gjorde i tidligere tider. I den nye gårdsbutikken på stabburet finnes

lokal mat fra Femundsregionen – middager som er enkle å tilberede og gir smaken av fjell og vidde.

Stillheten, naturen og den langsomme livsrytmen er den samme som for 150 år siden, og gjør Haugen til et sted man gjerne vender tilbake til – år etter år. Selve reisen hit er jo en opplevelse i seg selv, om man så velger sjøveien eller tar beina fatt over fjellet.

Og for de som vil trekke enda lengre inn i villmarka, har Haugen utleiebuer helt inn til svenskegrensa.

Jon Arve og Bente nyter sin nye tilværelse og ønsker alle hjertelig velkommen til Haugen gård. Foto: Harald Vingelsgaard.

Fæmund II legger til brygga på Haugen. Foto: Jon Arve Wålberg

Solnedgang over Flenskampan (1292 moh.) sett fra Haugen. Foto: Jon Arve Wålberg